

„שליחותה של השירה היא המלחמה הקטנה ביסוד הוולגארי שבחיינו“

שיחה עם המשורר יאיר הורביץ, בצאת ספרו החדש „מקום“

יאיר הורביץ

איפה

מזליל לגזן פרי במוגו נגזן אדם מתהלך
לדעת את טעם הזר המפתה.

בימים ההם טלטה

והרוח על עץ הפסד פסיה.

מכה בפרי למינהו.

בימים ההם טלטה

וקצץ מצטופף פלו בשדה פאנו נוקה.

אבו השדה בחלוק הנחלים נתקנאה.

בגאות לבה אקרה לגבה פדי סגר רוח.

מחסום להיות אקרה בשדה תוסס.

פי בימים ההם טלטה

והמנת רועד בענפים.

אדם מתהלך במוגו נגזן אבו פראשו.

אורה את צוף האבו.

הנה גוה וקבר נטל וזר רקיע

כלו מלא את השדה.

אדם לאדם פראשו אבו לאבו פמקרות.

סדורים בקשתות המקהלה.

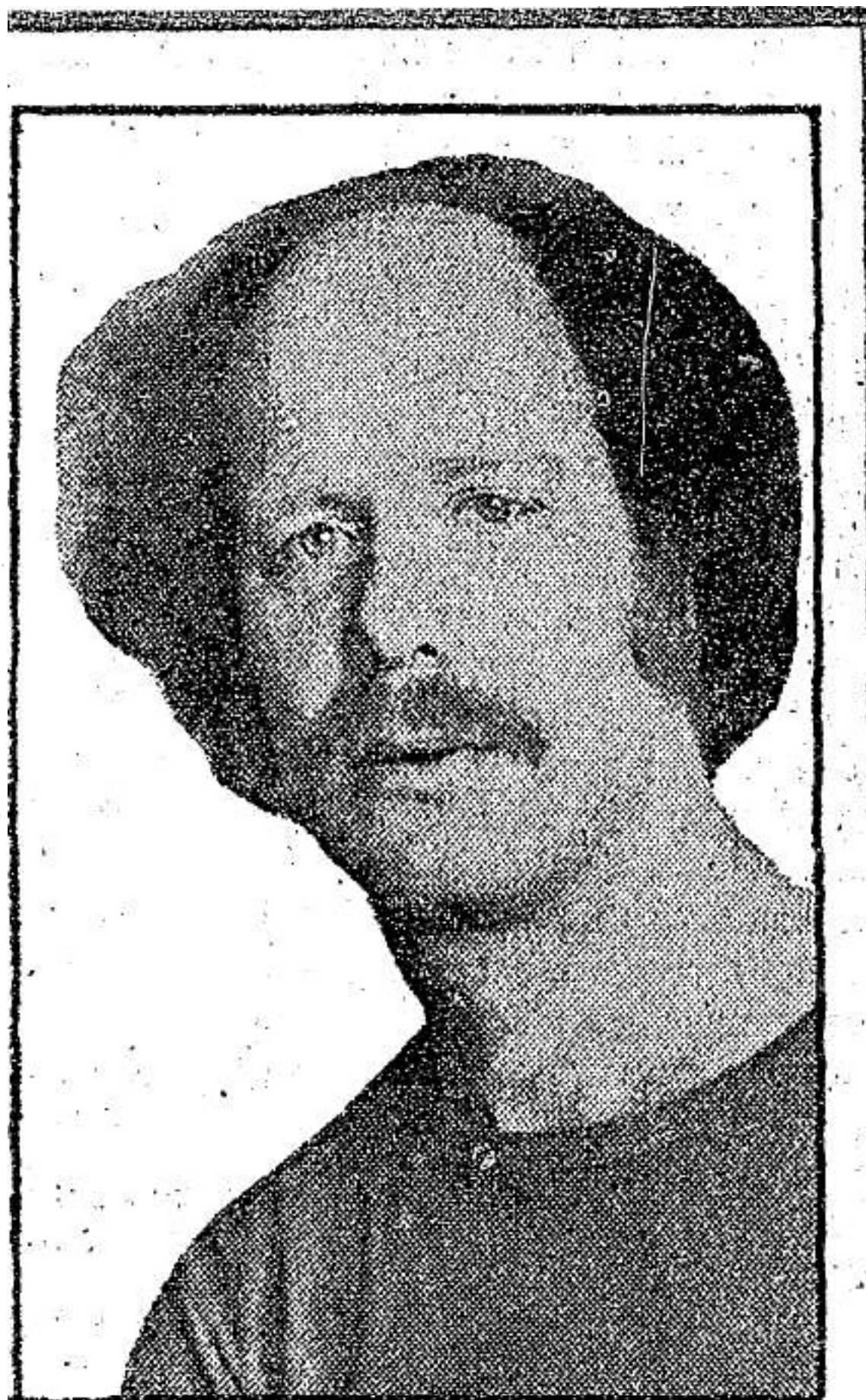
אדם פראשו אבו פצץ עושה פרי למינהו.

משרשי צליל לגזן לב מפיק את

הטעם העתיק, פאדון בלתי

נחפו אל פפניות הפנים.

שבוי באוחו פליא מונוטוני.

יאיר הורביץ

מאת משה דור

ימים אלה יצא, בהוצאת הקיבוץ הירוק מאוחד, מיבחר-שיריו של יאיר הורביץ. סידרת „זוטא“ כבר קנתה לה שם בין חובבי השירה והופעת „מקום“ — כך קרוי ספרו של הורביץ — היא בי החלט עולה לשיחה עם המשורר האדמוני בן ה-37, יליד תל-אביב, מה עוד שאני עוקב בעניין ובאהדה אחר התפתחותו זה שנים.

„הדברים עוברים אצלי תהליכים מנוגדים“, משיב יאיר הורביץ על שאלתי, כשהוא מעשן „בשרשרת“ החומרים מתחלפים. זעם מתחלף בעידון, גוף עירוני הופך אצלי, בגלל כמיהותי הפנימיות, לגוף חופשי, ענוג. אני מניח שכאשר ברצוני לצייר תמונה, עומדת לנגד עיני התמונה הממשית, החילונית, שבה אני חי וממנה אני מבקש לברוא ריקמה שונה. וככה הוא התהליך ההפוך — כשמן העידון נזמחת הברוטאליות. זה טעם מה שכתבתי בשיר „מעט“ — מעט דברים רכים עושים / אותי קשה“.

„רצוני האמיתי“, הוא ממשיך, „להיות פתוח. מרחב הכניסה שאני מאפשר לאנשים להיכנס לשירי הוא רחב מאוד, עומדים המים כמו מים בעולם שכולו ים — אילו זוהי זה עולם הרמטי, לא הייתי משתמש בדימוי כזה“.

„אני מנסה להשיב תשובות מהותיות“

את הדברים האלה הוא משמיע במעין תגובה על סברה שעולם-שיריו סגור בפני קוראים רבים בגלל האגוצנטריות היתרה של המשורר, הסובב-הולך במעגלותיו שלו, תופעה שיש בה יותר משמינית של התאהבות עצמית. הוא אומר זאת בהחלטיות ואפילו בנימה של מרירות. „ככל שאדם יותר ויותר דרוך עם עצמו, כן הוא פורץ פתח לעולמם של רבים, יחסו יותר עמוק ליסוד המהותי של האדם, מהויות שנוגעות גם לאנשים אחרים. ככל שאעמיק בחקר האנושי שבי, אצליח לגעת בבני-אדם רבים יותר. אני יוצא מהנחה פשוטה שאדם שחי בולגו, וביחוד בחריפות הזר מניח שבהם אנו היים, איננו יכול להיות סגור כלפיהם. בלתי-אפשרי לאטום את עצמו בפני השפעותיהם של החיים. השירה חייבת לשמש שמורה המגינה על צלילות-הדעת של האדם ומאפשרת לו, בתוך השאון הכללי, לשמוע את עצמו.“

„יש בשירי תגובות רבות על חשיבת הזמן. נכון שהדברים נשמעים בלשון האופיינית לי: קח שירים כמו „אנאטומיה של גשם“ או „עמדה“ או „כלי הלולאות“. או השיר ההותם את „זוטא“ שלי — הרי אלו הן תגובות ממשיות על המתרחש. סמוך מאוד הגחל שוטף הלאה ללא ידיעה / פרח ללא היסטוריה / ציפור מעופף מעל ללא ביוגרפיה / במהרה / אראה אותו בתמונה, סמוך מאוד / מעלה בדל חיוני מהקלמר. / הוא ישמע את חושך-הגוף שוכן מערה, וכלום הפנה אמה, תום ותהום וקיים, הכנוסה אין היא בי מיבחר-שירי, איננה מגיבה על עולם ערכי קונקרטי? —

אמת, אינני סבור שכוח בתגובה ספונטאית בית על מצב אירועי מסויים. אבל אני מנסה להשיב תשובות מהותיות. זהו, תפקיד המשורר בניגוד למשימה המוטלת על הפובליציסט. כמשורר

הנפשי ולא לסכימה השירית. והנה גם עליו, על אותו דור, נכפתה סכימה שירית. מכל מקום, ההשפעה הגדולה ביותר שהיתה עלי בשנים האחרונות נבעה מסיפורו של המשורר היווני הגדול גיורגוס ספריס, בתרגום שמעון הלמן — זהו היסוד הנפלא הקושר את האדם עם, המחזה עתיק-היומין, בלשונו של ספריס, אוחו מדור פנימי באדם הנמשך לכל אורך ההיסטוריה. יש מקורות-השפעה ששמעתי עליהם במרוצף ולא התודעתי אליהם מקרוב — א.א. קאמינגס, למשל. אינני קורא אנגלית, והשפעת קאמינגס, או השפעת דילן תומאס, נקנתה לי באמצעות תרגומים או ספקולציות שלי לגבי שיריהם. הם נאחו במה שכבר בשל בקרבי“.

„לפעמים מתעכב אצלי שיר שלם, בגלל מחסום לשוני“

אני מציין את היסודות החוזרים ונישנים, ממש אובססיווית, בשיריו של יאיר הורביץ: אור, שמש, גשם, רוח, „בשירי כמעט נעדר היסוד העלילתי“, הוא אומר, „והם מנסים למסור עלילה פנימית, מירקם פנימי, יסוד העימות של תחושותי הפנימיות הנוכחיות בשעת כתיבה עם הוויזיה הכמיהתית, המובילתני לבחור לשון נקיה שאתה מכנה אותה „אור“ או „מים“ וכיוצא בלשון שיש בה מיטענים תוכניים מסויימים, אבל בנקודה זו יש להבין שתכניהם של צירופים לשוניים אלה מקבלים משמעויות שונות עם השינויים הפנימיים המתחוללים בי. אם תעקוב אחר שירי תמצא, כי (סוף בעמוד 40)

תייגות מן המשמרת שקדמה לו ולבני-הדור בשירה החדשה, אבל הוא מבכר לדבר על כך בזמירות: „אם מרדתי — או לא במודע ובמתכוון; הייתי קשוב לעצמי, ואם אירע שחוד כדי כך מרדתי, הרי זה פועל-יוצא מן ההקשבה הזאת. קודם כל ובראש וראשונה התחקיתי על טבעי שלי. חייב אני לומר שכאשר ניגש אדם לבדוק את עולמו שלו, הוא עושה זאת בכוח הכלים המצויים תחת ידו ואת הכלים האלה הוא קונה מעולם ספרותי קיים. היום אני מניח שאין-סוף אלמנטים בתת-מודע היוצר שלי ניקנו ממקורות שונים. מבחינה ביוגרפית, ההתודעות הראשונה שלי אל ה-ספרות באה דרך אלתרמן. בעת ובעונה אחת נבצר ממני להיות מנותק מהביקורת נגד אלתרמן וממה שקיבלתי ממנה ואף דהיתי בה. עד היום אני חושב שבאלתרמן יש ארומה נקיה בשירה שהיא בשבילי נפלאה ביותר. כשאני עוצם את עיני ומתרהרר, כוכבים בחוץ — אני רואה מים, קמה שעדיין לא הבשילה, בין ירוק לצהוב, ועליהם פרוש לילה יפהפה. זה יוצר ניהוח צלול, ניהוח של פנימיות נפלאה. ויש מקורות-ניקה שהיו על דרך השלילה, שפעלו בדחייה, וביניהם כמה מן השמות הידועים בשירתנו החדשה — ואני מונה, בראש וראשונה, את יסוד קלות-הדעת, השטחת הרגש, עד לוולגאריזאציה של דברים. מה שהם פסלו בדורות קודמים, הופיע לא-פעם בשיריהם שלהם. אני מקבל את חילוניות המקורש, אבל אני דוחה אותה כשהיא נעשית מתוך השתתת הרגש האנושי. זהו אותו סוג של קלות בשימוש האלמנטים, שרווח בדור שקדם לי, דור שאחד המאניפסטים שלו היתה קשיבות למצב

רר אני מכוון בתגובתי רק לחלק ממיכלול הוויזיה כאדם; או נכון יותר: תגובתי כאדם עוברות טראנספורמציה בי המשורר. אקט חיובי אני רואה בלשון עצמה. אפילו הזיכרון ההיסטורי האנושי כוחו בקו, בצבע, במלה, במור-סיקה — ומתוכם ההשפעה הרבה ביותר נודעת למלה, לשפה. עליכן שומת על המשורר להקפיד על דרגת הריכוז הגבוהה ביותר בשפה ובשימושיה. אילו היתה שפת התנ"ך זרה לנו בימינו — היתה הזיכרון ההיסטורי נפגם. אימלא יכולתי להבין את קהלת כהביני אותו — היה הזיכרון הזה משתבש“.

כיוון שנגענו בתנ"ך, מרחיב הורביץ את הדיבור על הניקה שהמשורר העברי בני-ימינו יונק ממנו ועל החוב העצום שהוא חב לו. „הי-שירות — זו, לדעתי, הסגולה הלשונית היקרה שקיבלנו מן התנ"ך. בנקודה מסויימת אינני מקבל, למשל, מה שהוחשב לנכסים שיריים בדור שקדם לי, כמו האירוניה שהחזיקה אצלם כערך. למה אדבר בעקיפין במקום שאפשר לדבר במישרין? והנה, התנ"ך מפליא לדבר ישירות, בלשון בלתי-אמצעית. בה-בעת הייתי רוצה לומר שהתנ"ך, וכן שירת ימי-הביניים, יש להם ייחוד נפלא בלשון, בהצלחה לשמר טרמינולוגיה, נפ-שית בצורה היפה ביותר; השפה העברית מופיעה שם בפניה המאירים ביותר. בימינו, כשהלשון נעשית יותר ויותר יומיומית, וולגארית, ומרחיקה אחרונה מן השפה היפה יותר — כן הייחוד הזה בולט יותר. גם אצל ביאליק ובקטעי-השירה ה-ליריים של אצ"ג אני מוצא ייחוד נדיר בלשון“.

מדבריו של יאיר הורביץ עולה נימת הס-

(המשך מעמוד 37)

מלשון אמורפית, קצת ריקודית — כגון השורה
 החותמת את, ראי ורוח': כמה רחקת על חוט
 ריח כמעוף העוטה / ממשי הפרחים ומצוף' —
 הגעתי ללשון יותר ישירה, מנוסחת בתחביר
 יותר סגור, שהדוגמא האופיינית לה מצוייה, למ-
 של, בשיר, אחדות אפור' הפותח את המיבחר:
 אני יושב ומסתכל מבעד לתלון; / אינני רואה
 עץ או אפילו / ענן להאחו. ובד בבד עם ההת-
 פתחות הלשונית הזאת, גם המשמעות, שאני
 טוען בה את האלמנטים הלשוניים כגון שמש,
 גשם, מים ואחרים, גם היא מישתנה על-פי מצבי
 הנפשי. אותו אור, או אותם שמיים, או מוטיב
 הדחיפה בכלל, מקבלים משמעות שונה. מה ש-
 בישר טוב גהפך למצב שלילי בשירים האחרונים.
 הלא רחיפה איננה רק ראייה גהדרת, אלא גם
 חוסר-שורשים, תלישות, המוות הוא שדה נחי-
 תה. מושג החדר גהפך לאלמנט שאינך יכול
 להינתק ממנו, למין גזירה פאטאלית".

האם יאיר הורביץ הוא משורר של מצבי-
 גפש שהם גלגול של מצבי-חומר?

„כל מלה היא יפה, אבל לי יש טאבואים
 לגבי שימושים לשוניים. לפעמים מתעכב אצלי
 שיר שלם בגלל מחסום מילולי, חוסר-היכולת
 למצוא מקבילה לשונית מתאימה. אדם רוצה
 להיות מחסום בתוך אפשרות חסומה. יש שאני
 נתקל בקשיים משום שהרמה הלשונית הנתבעת
 על-ידי, העניין השירי שאני עוסק בו, חסומים
 בפני בגלל הקונוטאציות הלשוניות הירודות שהן
 מעוררות אצל הקורא.

„שירה היא קסם. אילמלא אלמנט חסם לא
 היתה תודרת לאדם.

„אתה מזכיר את ייטס ואת מאלארמה. הצדק
 אתך: הם אכן היו אשפים. השירה משתמשת
 בתחבולות כדי לכבוש את הקורא. פירוש הדבר:
 קסם. הקסם עובד כשהוא ראשוני, כשהוא שומר
 על חיוניות; כשזו גסוגה — נפגם הקסם ואיננו
 פועל עוד. זה איננו הלהטוט הזול, אחיות-העיניים

שיחה עם יאיר הורביץ

כפשוטה; הכוונה לרובד עמוק יותר. אילמלא יסוד זה לא היינו יכולים לומר ששירים קדומים יותר, עובדים עלינו."

האם שירתו של איש-שיחי איננה איפוא ראציונאלית? "צריך הייתי לצטט את הפתיחות של כל שירי. מנקודת-הראות שלי — מפתח-הסול שונה משיר לשיר, וזאת כדי לקסום לקורא, לאנושי שבו, מנקודות שונות. אני מסכים אתך לגבי תפיסת הכסף שבשירי, הרחוקים מסכמא-טיית, משאבלוגיות של סטרוקטורה. בהתחקוטי אחר עצמי אני מוצא שהכוח האמוציונאלי מניע אותי הרבה יותר מהכוח הראציונאלי. לחץ-הדם הוא שמכתיב את התשובות. אבל גם את הכוח הראציונאלי אני תופס כתאוה. אינני יכול להת-כחש לכך שהתאוה האנושית המכרעת יותר מ-תאוות המין היא תאוות החוכמה. אדם ייעלב מזלזול בכוח השיבתו יותר מאשר בכוח-המין שלו. גם את החוכמה אני תופס איפוא כיסוד רגשי. בשיר פרידה מהאיש החכם ביותר שפגשתי בחיי, הצייר יואב בראל המנות, לא שכחתי להז-כיר את תשוקת החוכמה שלו, כשהרגש על התשוקה איננו גופל מן הדגש על החוכמה."

יאיר הורביץ גורס, כי השירה, כיוון שהיא משתמשת בלשון, היא הקשר האמיתי בין האדם לבין מדוריו הרגשיים ולבין כלל האומה שהוא נמנה עמה. "ביסוד הלשון מוצח הטבע הרגשי של האומה. כשהמשורר מצליח לבטא בלשון את הטבע הרגשי של האומה — הוא ממלא שליחות. מלתמה היא מלתמה, אך לכל מלתמה יש גון שונה התלוי בזמן ובקונטקסט ובמשתתפים. לכן

לשון שהיתה מדייקת במלחמת ששת הימים איננה יכולה לדייק במלחמת יום הכיפורים. המשורר צריך למצוא את הלשון הראוייה שתבטא את המצב הרגשי הנתון. פריצת השירה היא הרבה מעבר למספר קוראיה בפועל ממש. שירה טובה מהי? לדעתי, היא טובה בקשרה אדם לאדם, חווייה אנושית לחווייה אנושית, בהיותה אמנות למען האדם, הקשורה לחיים. היא היא החיים. אני כותב את השיר מתוך תקווה אופטימית שגוף שני יקרא אותו. אחרת — לשם מה לכתוב?"

"תפקיד השירה לעצב אותו ערך

שאנו מכנים אדם"

האם צודק אני בהנחתי, כי בכמה וכמה משיריו יש מעין כמיהה לחזור אל טרם-ציווילי-זאציה, ואם כן, כלום ייתכן הדבר? יאיר הורביץ מצית סיגאריה: "כן, אתה צודק. תום צליל לרוח עדן מתהלך שבשירי, לרוח עדן... אם גהיה קשובים יותר להמיית הנחלים הרגשיים האמיתיים שלנו, מתוך ידיעה נאורה שהעולם הוא פיקציה, שבחלקה היא מורשת הנקנית לנו; אם ניאבק כיום למען החזרת המשמעות האינדי-ווידואלית לאדם — או אז נוכל, אולי, לחזור למשהו מן הסוהר הקדמון. כשמשתמשים בימינו במלים כמו, זכות היסטורית' — קונים בכך את הציבור שאינו רוצה להתעמק ולהקשיב. אבל הכרח שתהיה סלקציה לגבי ערכים ומלים. אני מכיר רק בערך אחד — האדם. כל השאר אינם אלא כלים לשירותו. כל האמצעים בשירות האדם, לרבות המדינה, הם בסופו-של-דבר מצעים ולא ערכים. גם שלום אינו ערך אלא אמצעי לקיום האדם. תפקידה של השירה הוא בעיצוב אותו ערך שאנו מכנים, האדם. בניסוח תמים: שליחות האמנות היא המלחמה הקטנה בוולגאריזאציה, ביסוד הוולגארי שבחיינו. ככל שהאמנות תוכל לעדן את הרגש והחשיבה האנושיים — כן תמלא את שליחותה."

משה דור